

Организационен модел на тамбурашки фаркашки оркестър (по примера на СОУ „Христо Ботев“, гр.Русе)

Наталия Константинова, Даниел Павлов

An Organizational Model of Tambura Farkash Orchestra (by the example of Christo Botev Comprehensive School, Ruse): The paper outlines basic elements of an organizational model of a Tambura Farkash Orchestra. It is a beginning of scientific research of the organizational structure of these musical ensembles mostly for non-profit use. The papers describe their main assets and their main activities which are the fundament for their existence.

Key words: Tambura Farkash Orchestra, Organizational Model.

ВЪВЕДЕНИЕ

Фаркашкото тамбурашкото изкуство е част от световното културно богатство. През XX век фаркашките оркестри в Югоизточна Европа и САЩ са стотици, но през първите години на XXI век са на изчезване - могат да се открият данни само за един концертиращ оркестър в света – към СОУ „Христо Ботев“ гр.Русе [4], който в края на първото десетилетие преминава към Общинския детски център по култура и изкуство – гр.Русе.

Достолепното минало на фаркашкото изкуство и неговото тревожно настояще налагат спешно разработване на научно-обоснован модел за организация на дейността на фаркашки тамбурашки оркестър. Един такъв модел би спомогнал за подобряване дейността на съществуващия фаркашки тамбурашки оркестър, както и би послужил като предпоставка за възраждане на фаркашките оркестри по света.[1]

Чрез настоящия доклад се поставя началото на научно изследване организацията и дейността на фаркашки тамбурашки оркестър. Целта на доклада е да се представи модел с основните елементи и взаимовръзки на този състав със следните задачи: 1/ представяне на основните активи на оркестъра – финансови, материални, нематериални, трудови; 2/ представяне на основните и спомагателните управленски дейности в оркестъра.

Използвана е следната методика на изследване: 1/ кабинетно проучване, което се изразява в преглед, анализ и синтез на съществуващи литературни източници, снимки и нотен материал (партитури, аранжирани за тамбурашки оркестър от системата Фаркаш), административни документи; 2/ емпирично изследване – интервюта с лица, които имат управленско отношение към дейността на фаркашкия тамбурашки оркестър, функционирали към СОУ „Христо Ботев“, гр.Русе.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1.Основни елементи

А.Материални активи

Инструментите от системата „Фаркаш“ са създадени от Милутин Фаркаш (1865 – 1923г). За разлика от съвременната българска тамбура и тази в стрийемски стил, при които тоновият обем на инструментите е три октави и половина, при фаркашките инструменти тоновият обем е две октави, две октави и половина. [2], [3]

Според ролята, която изпълняват в оркестъра, инструментите се делят на две групи [3]: *инструменти от мелодията* (Бисерница, Контражица, Първи брач, Втори брач, Трети брач, Втори контрабрач и Първи контрабрач) и *инструменти от акомпанимента* (Първа бугария, Втора бугария, Берде). Не са открити източници, които да обосноват произхода на названията на инструментите.

Фаркашките тамбури са с различна форма и големина, което предопределя и ползването на различни по дължина и дебелина метални струни. Тонът се получава от вибрация на струните чрез плектрум. За инструмента Берде може да се ползва както плектрум на пластмасова основа, така и плектрум от по-мек гъон или

целолуид.

Свирането на фаркашка тамбура изисква наличие на столове (по-рядко пейки), разположени в полукръг с нужното физическо отстояние между тях. В редки случаи може да се ползва шнур и музикантите да свирят прави.

Разполагането на нотния материал става върху стандартни стойки, произведени от дърво, метал или пластмаса. Препоръчително е да са съгъваеми, за да може лесно да се транспортират за концертни дейности. Самото им транспортиране се осъществява чрез куфар или сак. Докато се транспортират инструментите са в калъфи, изработени от плат или друга защитна материя. Калъфите имат различен размер съобразно техническите характеристики на инструментите.

Инструментите се съхраняват в шкафове, увиснали на хоризонтални тръби. Всяка хоризонтална тръба побира определено количество инструмента на едно или две хоризонтални нива в гардероба. Препоръчително е гардеробите да се заключват. Освен инструментите, в шкафите се съхраняват и: нотния материал, резервни струни, плектруми, калъфи, стойки и куфар за транспортирането им, уреди за настройване, метроном и др.

Репетиционната зала следва да е добре осветена и достатъчно просторна, за да побере столовете и стойките в концертиращо разположение. Заради изключителната чувствителност на фаркашката тамбура към температурни промени шкафите следва също да са разположени в репетиционната зала. Препоръчителният температурен режим на залата по време на репетиция е 20-25°C. Следва да се предвидят и закачалки за дрехи за през хладните месеци.

Сценични костюми, с които музикантите изнасят своите концерти. Те следва да са съобразени с програмата на конкретния концерт, т.е., възможно е съставът да има няколко концертни костюма. Сценичните костюми може да са собственост на състава или да са собственост на всеки музикант.

Б. Нематериални активи

Както всеки оркестър, така и фаркашкият състав се нуждае от партитури (нотен материал). Това е интелектуална собственост, която се изразява в музикални произведения, аранжирани към спецификите на фаркашкият състав: популярни шедьоври от музикалната класика, италиански канцонети; присъстват детски песни и обработен фолклор.

Обработването и тиражирането на нотния материал се осъществява както на ръка, така и чрез специализирани програмни продукти, които осигуряват: бързо транспониране на музикални произведения; отстраняване на технически грешки при набирането на нотния материал и др.

При наличие на достатъчни финансови средства е целесъобразно фаркашкият състав да придобие права на интелектуална собственост върху своето лого, име и други нематериални активи, резултат от звукозаписна и концертна дейност и др.

С навлизането на интернет и в културния живот на човечеството е препоръчително да поддържа уеб-сайт с актуална информация за дейността на състава. Частично решение е поддържане на страница в социална мрежа [5].

Всеки състав следва да поддържа база данни с информация относно потенциални места за концерти, културно-музикални партньорства с различни организации, методически указания за обучението по фаркашка тамбура, хроника на своето развитие и др.

В. Човешки ресурси

Хората са основната движеща сила в съществуването на фаркашкото изкуство. Можем да ги разграничим в следните направления:

Музиканти. Открити са данни само за самодейни състави към училища и културни институции (музикантите са подрастващи) и предприятия (музикантите са пълнолетни, които свирят в извънработно време). Основните изисквания към

музикантите са следните:

- да заемат правилна стойка на тялото си и държат правилно инструмента;
- да свирят 'стакато', 'тремоло' и 'легато' с плектрума;
- сърчно да придвижват пръстите си по грифа на инструмента;
- да имат познания и умения по елементарна теория на музиката (музикална ритмика, динамични знаци);
- да имат необходимите умения за ансамблово взаимодействие с останалите инструменти;
- да имат усещането за ритъм и такт.

Обучаващ персонал (художествен ръководител, диригент, преподаватели по инструмент), като броят им се предопределя от големината на оркестъра. Основните дейности, които извършват, са следните:

- подбор на репертоар,
- аранжиране, разписване и размножаване на ноти,
- настройване на инструменти,
- обучение на музиканти (овладяване на инструмента),
- изучаване на нотен материал,
- следене за техническото изпълнение на нотния текст,
- изработване на ансамбловост,
- концертна дейност,
- звукозаписна дейност и др.

Настоятелство на оркестъра, което да обхваща родители на подрастващи музиканти и спомоществатели, които безвъзмездно да подпомагат дейността на състава, например, адвокати, счетоводители, лекари за турнетата, представители на публичната власт, спонсори и др.

Ръководител на институцията, при която фаркашкият състав репетира и от чието име концертира. В зависимост от видовете „приемни“ институции може да се посочат следните ръководители, подредени по азбучен ред:

- директор на образователна институция – училище, университет, др.;
- директор на общоградска (или национална) културна институция – Център за работа с деца, Дом на културата и др.;
- директор на организация с нестопанска цел – читалище и др.;
- управител на стопанска организация – предприятие.

При наличие на финансови и/или пространствени ограничения е възможно един състав да е едновременно подчинен на две и повече институции. Например, в институция „А“ да се провеждат репетициите; институция „Б“ да осигурява трудовото възнаграждение на диригент и учители по тамбура; институция „В“ да се грижи за поддръжката на нематериалните активи (например, аранжиране на нови партитури, организиране на концерт и др.), ремонт на инструменти и осигуряване на краткотрайни материални активи (струни, плектруми) и т.н. Такова взаимодействие (партниране) е белег за висока организационна култура и в трите „приемни“ институции в изпълнение на Кубратовия завет за единство. Това институционално партниране е предпоставка и за успешно инициране на проекти с бенефициенти оркестърът и „партниращите“ институции.

Г. Финансови активи

Разходите на състава са различни. Най-общо те може да се групират на:

- първоначални, т.е. за закупуване на горепосочените ресурси и активи;
- текущи, свързани с разходите за: наем, енергия, ремонт, трудови възнаграждения, комуникация (интернет и телефон), транспорт и др.
- проектни, свързани с определена инициатива като: концертно турне, организиране на музикален фестивал, звукозаписна дейност и др.

Източниците за финансиране най-общо са следните:

- бюджетни средства, в случаите когато „приемащата“ институция е на бюджетна издръжка като: училище, общински или национален център, др.
- спонсорство, когато съставът е на финансова издръжка от нестопанска организация като: читалище, фондация и др.
- пряко корпоративно финансиране, когато съставът е към стопанска организация.
- такси от музикантите, в случаите когато се събират целеви средства, например за ремонт на инструменти, др.
- програми и проекти, когато дейността на състава е обект на подпомагане от местно, национално или международно ниво.
- „спестени разходи“, в случаите на концертна и друга дейност, когато домакинът поема конкретни разходи на състава, например за храна и пребиваване.

Движението на парични средства предполага (по-скоро налага) привличане в Настоятелството на лице (физическо или юридическо) с необходимата счетоводна компетентност.

2. Дейности на състава

А. Основни

Привличане на кандидат-музиканти чрез рекламна кампания. Най-често използваните канали са следните: обяви по училища; „от уста на уста“ по приятели и роднини; чрез концертна дейност, когато част от зрителите са бъдещи членове на фаркашкия състав; чрез финансови програми за музикални стипендии и други.

Обучение на музикантите, съгласно посочените изисквания към тях за придобиване на основни умения: за самостоятелно разчитане на ноти; извършване на музикалните произведения; придобиване на ансамблови умения и др.

Мотивиране на музикантите чрез:

- постепенно изграждане на стълбца от музикални произведения. В началото се поставят по-леки пиеси от рода на „Валс“ - Брамс, „Музикален момент“ - Шуберт, Българска сюита „Севдана“ - Хр. Илиев, „O solle mio“ - Е. Капуа, песните „Де е България“, „Химн на Св. св. Кирил и Методий“ - П. Пипков, „Радецки“ и др. Напреднали фаркашки изпълнители могат да изпълнят „Малка нощна музика“ - Моцарт, „Пицкато полка“, „На хубавия син Дунав“ - Й. Щраус, Въведение из оп. „Травиата“ - Дж. Верди и др. [3]

- изграждане и поддържане на дружески отношения чрез социални контакти, нови запознанства, бягство от рутината (училище, работа), участие в лагер-школи, съпричастност към уникален състав (последният в света) и др.

- участие в концерти.

Концертна дейност в страната и чужбина в следните аспекти:

- подготовка за концерта чрез интензивни репетиции,
- преглед, окомплектоване и пренасяне на материално-техническата база,
- уреждане на широка гама от документи, свързани с транспортирането на състава (в т.ч. разрешителни за учениците, визи, застраховки и др.),
- организиране на логистичните дейности в мястото на концерта,
- завръщане от концерта и популяризиране на резултатите.

Аранжиране, разписване и тиражиране на музикални произведения:

- аранжиране на нови музикални произведения,
- запис на музикални дискове и филми.

Б. Обслужващи дейности

- съхраняване и увеличаване на партитурите;
- ремонт на: инструменти, костюми, обзавеждането на залата, стойки и др.;

- взаимодействие с Ръководителя на „приемната“ институция, Настоятелството и други спомоществатели;
- административно, финансово-счетоводно и юридическо обслужване на състава; други.

Следва да се идентифицират и **източниците на риск**, както вътре в състава, така и в непосредствената и заобикалящата го външна среда. [6]

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Практическото използване на създадения модел би допринесло за подобряване дейността на фаркашките състави и за изграждане на нови оркестри в страната и чужбина. От една страна, в него са описани основните активи (елементи), необходими при създаването и ръководенето на такъв състав, а от друга – основните дейности, които да вдъхнат „живот“ в неговото функциониране.

От съществено значение е ролята на диригента и преподавателите по инструмент, защото музикантите контактуват основно с тях. Личностните качества на обучаващия персонал и внимателната подредба на музикалните произведения, са генератора на мотивацията при музикантите и фактор за съществуването на състава.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Константинова, Н. Приносът на град Русе за съхранение и развитие на фаркашките тамбурашки оркестри. Доклад пред XIII Национална етнографска конференция, Русе, 11-12.06.2010, 24 с.

[2] Константинова, Н. Фаркашкото тамбурашко дело в България. Доклад пред научна конференция „Млада наука за изкуствата“, НАТФИЗ „К.Сарафов“, С., 21.05.2010., 16с. (сборник под печат).

[3] Константинова, К. Тамбурашки инструменти от системата Фаркаш – видове и специфики. Доклад пред Пета научна конференция за докторанти с международно участие. Департамент „Музика“ НБУ, С., 17-18.04.2010, 12с. (сборник под печат).

[4] Павлов, Д. Последният фаркашки тамбурашки оркестър в света. Доклад до Родителското настоятелство на Тамбурашки оркестър при СОУ „Христо Ботев“, гр.Русе, 2004. 3с.

[5] Тамбурашки оркестър (Tambura Farkas Orchestra) „Русе“, Електронна страница във FACEBOOK, http://www.facebook.com/profile.php?id=1004522065&v=app_2309869772#!/group.php?gid=95165717053, посетена на 30.08.2010.

[6] Pavlov, D. (2007) Risk Management for Erasmus students at Karel de Grote Hogeschool, Antwerpen. Publisher PRIMAX Ltd, Ruse, Bulgaria.

За контакти:

Докторант Наталия Неделчева Константинова, департамент „Музика“, Нов български университет, n_konstantinova@abv.bg,

Гл. ас. д-р ик. Даниел Йорданов Павлов, кат. „Мениджмънт и бизнес развитие“, Русенски университет „Ангел Кънчев“, dpavlov@uni-ruse.bg

Докладът е рецензиран.